

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV EVROPSKÝCH TERITORIÁLNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VARIANTY PŘEKLADU NĚMECKÝCH KOMPOZIT DO ČEŠTINY
(DOLOŽENO NA PŘEKLADECH EKONOMICKÝCH TEXTŮ)

Vedoucí práce: Mgr. Vlastimila Ptáčnicková, Ph.D.

Autor práce: Jiřina Vonášková

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 15. května 2012

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Vlastimile Ptáčnickové, Ph.D. za cenné rady a připomínky při tvorbě této bakalářské práce a především za její odborné vedení.

Anotace:

Pro překlad německých kompozit do českého jazyka existuje velké množství variant. Důvodem je fakt, že v německém jazyce zaujímá nejdůležitější místo mezi slovotvornými typy kompozice, v českém jazyce je hlavním slovotvorným typem odvozování. To je také příčinou skutečnosti, že není vždy možné přeložit kompozitum právě kompozitem. Cílem práce je vytvořit přehled těchto variant na základě analýzy ekonomického textu. Jelikož se jedná o text odborný, nelze opominout kompozita označující termíny, jež jsou hlavním znakem odborného jazyka.

Klíčová slova: odborný překlad; metody překladu; ekvivalence; odborný jazyk; odborné výrazy; odborné termíny; kompozita

Annotation:

There are a lot of variants how to translate German compounds into Czech. The reason is that in German the composition takes the most important place among the word-forming patterns. In Czech the main word-forming pattern is the derivation. This is the reason, why it is not possible to translate German compound into Czech by using the compound. The aim of the work is to create the summary of variants on the basis of analysis of economic texts. The texts are professional, so it is not possible to omit the terms, because the terms are the main characteristic of technical language.

Key words: professional translation; methods of translation; professional language; professional terms; equivalence; compounds

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	9
1. Překlad v historickém kontextu	9
1.1. Obecné dějiny překladu	9
1.2. Martin Luther a jeho přínos k teorii překladu	10
2. Metody překladu	11
3. Pojetí ekvivalence v překladu	14
3.1. Ekvivalence dle Kollera	15
3.2. Ekvivalence dle E. A. Nidy	18
3.3. Ekvivalence dle P. Mikiće a V. Kučiš	18
3.4. Ekvivalence dle J. Delisleho	19
4. Odborný jazyk	20
4.1. Charakteristika odborného jazyka	20
4.1.1. Odborné výrazy	21
4.1.2. Termíny	21
4.2. Problematika překladu odborného jazyka	22
5. Kompozita v německém jazyce	23
5.1. Obecná charakteristika kompozit	23
5.1.1. Ortografie kompozit	23
5.1.2. Kompoziční mezery	24
5.2. Kompozita dle morfologie	25
5.2.1. Substantivní kompozita	25
5.2.2. Adjektivní kompozita	26
5.2.3. Adverbiální kompozita	28
5.2.4. Verbální kompozita	29
5.3. Kompozita dle sémantiky	29
5.3.1. Determinativní kompozita	29
5.3.2. Kopulativní kompozita	30
5.3.2.1. Substantivní kopulativní kompozita	30
5.3.2.2. Adjektivní kopulativní kompozita	30
5.4. Kompozita dle H. R. Flucka	31

Praktická část	33
6. Zastoupení kompozit v textu	34
6.1. Zastoupení substantivních kompozit v textu	34
7. Varianty překladu substantivních kompozit	36
7.1. Substantivní kompozita tvořená dvěma komponenty	36
7.1.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný	36
7.1.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný	36
7.1.3. Jednoslovný výraz	37
7.1.4. Kompozitum	39
7.1.5. Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	39
7.1.6. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	39
7.1.7. Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovečným určením	40
7.1.8. Slovesná vazba	40
7.1.9. Vedlejší věta	40
7.1.10. Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný	41
7.2. Substantivní kompozita tvořená třemi komponenty	41
7.2.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný	43
7.2.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný	44
7.2.3. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	44
7.2.4. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným	45
7.2.5. Jednoslovný výraz	45
7.2.6. Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	45
7.2.7. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	46
7.2.8. Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný	46
7.2.9. Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný	46
7.3. Substantivní kompozita tvořená čtyřmi komponenty	47

7.3.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný	48
7.3.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný	48
7.3.3. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný	49
7.3.4. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným	49
7.3.5. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný, rozvitý dalším přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	49
7.3.6. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	49
7.3.7. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	50
7.3.8. Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovečným určením	50
7.4. Substantivní kompozita tvořená pěti komponenty	50
Závěr	53
Seznam použité literatury a zdrojů	54

Úvod

Přestože se německý jazyk netěší u nejšířší veřejnosti takové míře atraktivity a takové oblibě jako například jazyk anglický či španělský, faktem zůstává, že používání německého jazyka je úzce provázáno s českým prostředím. Po staletí bylo území dnešní České republiky součástí Habsburské monarchie, německý jazyk byl hlavním komunikačním jazykem střední a vyšší vrstvy, stal se i jazykem kultury. Významnost a důležitost znalosti německého jazyka přetrvává ovšem až do dnešních dnů, především v rámci středoevropského prostoru, kde se může stát konkurenční výhodou nejen pro firmy, ale i pro samotné jednotlivce pohybující se na pracovním trhu. Česká republika je v současnosti pro Německo nejdůležitějším obchodním partnerem mezi zeměmi střední a východní Evropy a obchodní styky s Německem tvoří bezmála jednu třetinu zahraničního obchodu.¹ Nelze tedy pochybovat o významné pozici překladů odborných textů z německého jazyka do českého a naopak, především textů ekonomických.

V první části práce, která bude teoretická, budu vycházet z pojetí tradiční teorie překladu a zaměřím se především na definování pojmu ekvivalence. Dále se zaměřím na všeobecnou charakteristiku odborného jazyka a specifické problémy, které s překladem odborného jazyka souvisí, a problematiku kompozit.

Druhá část práce bude věnována práci s německými a s českými ekonomickými texty z oblasti hospodářství, regionálního managementu a přeshraniční spolupráce, na jejichž základě bude sestaven přehled možných variant překladu německých kompozit.

Cílem této bakalářské práce je stanovit na základě komparace dvou totožných textů možné překladatelské varianty, které se pro německá kompozita v textech vyskytují. Dále bude úkolem stanovit na základě analýzy textů procentuální zastoupení výskytu jednotlivých druhů kompozit s ohledem na počet jejich komponent, ale i kompozit jako celku v daném textu.

¹ [Http://tschechien.ahk.de/landesinfo/deutsch-tschechische-beziehungen](http://tschechien.ahk.de/landesinfo/deutsch-tschechische-beziehungen).

Teoretická část

1. Překlad v historickém kontextu

V této kapitole bude charakterizována obecná historie překladu z širšího hlediska. Zvláštního prostoru se dostane představiteli německého překladu 15. století Martinu Lutherovi.

1.1. Obecné dějiny překladu

Lze konstatovat, že překlad a potřeba překladu jsou tak staré, jako lidstvo samo. P. Mikić a V. Kučiš dokonce uvádí, že “die Tätigkeit des Dolmetschers und Übersetzers zu den ältesten Berufen der Menschheit gehört”.² I když historie překladu není zcela prozkoumána a nepochybně se zde ještě nachází značný prostor pro další výzkum, můžeme konstatovat, že překlad plnil důležitou a nezanedbatelnou funkci v každé dějinné době. Bylo ho zapotřebí všude, kde docházelo ke kontaktu mezi příslušníky jiných kultur či společností, jež každé používalo jako prostředek komunikace jiný, odlišný jazyk. Samozřejmě zde díky nepřetržitému vývoji lidské společnosti hraje roli i překlad v rámci jednoho jazykového společenství či kultury, ve které s postupem času došlo k vývoji jazyka, a pro patřičnou srozumitelnost je tedy nutný překlad ze starší formy jazyka do nové.

Charakteristickým znakem překladu z historické perspektivy je fakt, že nejprve měl podobu pouze ústní, později i písemnou. Stále více byl kladem důraz na jeho přesnost a téměř nepřetržitě se vynořovaly otázky, jak této přesnosti dosáhnout. Měnily se i požadavky kladené na překladatele, který po celou historii fungoval jako prostředník vykonávající dle Kollera “Spracharbeit”³ (užší pojetí překladu) a “Kulturarbeit”⁴ (širší pojetí překladu).

² Kučiš V., Mikić P.: *Translatorik im Kontext der Kulturspezifik*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko Družstvo: Nonacom, 2004, s. 42.

³ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 59.

⁴ Tamtéž.

1.2. Martin Luther a jeho přínos k teorii překladu

Mezi nejdůležitější představitele, kteří se zapsali do dějin německé teorie překladu, patří bezesporu spolu s Friedrichem Schleiermacherem Martin Luther (1483 - 1546).

Lutherovým přínosem bylo vyslovení a uskutečnění myšlenky po přizpůsobení překládaného textu příjemci v cílovém jazyce. Sám tuto myšlenku rozpracoval v Listě o tlumočení „Sendbrief vom Dolmetschen“ (1530) a následně praktikoval při překladech Bible se záměrem přiblížit ji každému. Tyto překlady jsou považovány za vrchol jeho překladatelské činnosti.

Až do současnosti stojí jím vyslovené myšlenky a otázky po užití doslovnosti či naopak svobody překladu v centru tradiční teorie překladu a ani více než po 500 letech neztrácejí nic ze své aktuálnosti.

Ústředním prvkem Lutherova pojetí překladu je princip poněmčení „Verdeutschen“. Doslovný překlad si dle Luthera žádají teologické pojmy. V tomto případě primární není srozumitelnost, jako u principu poněmčení, ta zde může být potlačena. Dle Luthera jsou spolu úzce provázány pojmy překlad a výklad.

Mezi další otázky, kterými se Luther zabýval, patří tázání se po hranicích, kdy je překládaný text v cílovém jazyce již přepracován a kdy je ještě pouze uzpůsoben příjemci, či po roli subjektivních faktorů v procesu překládání.

2. Metody překladu

V. Ptáčnicková uvádí 4 metody překladu⁵: transpozice (včetně specifického druhu transpozice syntaktické), modulace, substituce a přejímání. Tyto metody charakterizuje jako nejpoužívanější.

Jaké metody jsou vhodné pro danou překladatelskou situaci a jak ovlivňují překládaný výraz, znázorňuje následující tabulka:

Tabulka č. 1
Metody překladu

Metoda	Vhodnost užití metody	Důsledky použití metody pro překládaný termín/výraz (v cílovém jazyce)
Transpozice	Maximální zachování sémantické stránky Odvozeniny	Změna slovního druhu Užití víceslovných výrazů Změna singulár ↔ plurál
Syntaktická transpozice	Německé verbnominální fráze	Záměna za sloveso Záměna za sloveso a podstatné jméno
Modulace	Obsahová stránka není v obou jazycích identická	Část výrazu modulována jako komentář k základnímu komponentu
Substituce	Přesný překlad vnitřní struktury	Substituce jednotlivých komponent
Přejímání	V cílovém jazyce chybí vhodný ekvivalent či není běžně používán	Časté přijímání jazykových struktur cílového jazyka u internacionalismů

V. Ptáčnicková uvádí, že „ das Übersetzen ein vielschichtiger Prozess ist, an dem viele Faktoren unbedingt beteiligt sind...“⁶ Vzhledem k povaze odborných textů

⁵ Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008, s. 73.

⁶ Ptáčnicková, V.: Zu theoretischen Aspekten des Übersetzens und der Übersetzbarkeit. In: Plenković, M.: *Informatologia, Translation Science II*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2008, s. 130.

stanovuje jako velmi důležitý faktor při překladu explicitnost. „Da die Expliztheit im Fachtext an erster Stelle steht, kann man die Frage stellen, wie weit das Maß von Impliztheit die adäquate Übersetzung noch zulässt.“⁷

Funkcí explicitního textu je sdělit ten samý význam, který by vyjádřil implicitní text ve spojení se svým kontextem. Explicitní text lze tedy charakterizovat jako text, jehož sdělení je nezávislé na kontextu. „Výsledkem explicitních textů je jejich izolovaná srozumitelnost i mimo kontext.“⁸ Požadavek explicitnosti vystupuje v odborných textech do popředí o to více, jsou-li v textech použity odborné výrazy a termíny. Především pak termíny, které spadají do pole působení v jednom oboru, a které v oboru jiném mohou být zcela jinak definované, normované či nést úplně jiný význam ve vztahu ke své obsahové stránce.

Dle V. Ptáčnickové však nelze explicitnost vztahovat pouze na jednotlivé lexikum, neboť se prolíná celým textem jako takovým, včetně⁹ morfologie, syntaxe, sémantiky, textové roviny a pragmatiky.

Dle W. von Hahna¹⁰ lze explicitní text charakterizovat následujícími znaky:

- promítnutí kontextu co nekompletněji do textu
- kontextové vazby objasněné v daném textu
- explicitnost se nerovná výslovnému vyjádření (Ausdrücklichkeit), kompletnosti (Vollständigkeit), preciznosti (Präzision) či specifičnosti (Spezifiziertheit) textu
- vznik explicitnosti v návaznosti na potřebu přesnosti vyjádření daného textu
- explicitnost podléhá vlivu dalších faktorů
- explicitnost je nejvýraznější při abstraktní komunikaci (charakterizována prostorovým a časovým odstupem).

Další ztížení dosažení explicitnosti při překladu německého textu do českého jazyka vyplývá z rozdílných jazykových systémů po stránce slovtvorné. Přes značnou odlišnost českého a německého jazyka zastává V. Ptáčnicková názor, že „in der

⁷ Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008, s. 86.

⁸ Ptáčnicková, V.: Explicitnost a český překlad německých odborných textů. In: *Riječ. Časopis za slavensku filologiju*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo, 2008, s. 8.

⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰ Tamtéž, s. 8.

intersprachlichen Kommunikation eine gute Möglichkeit gibt, sich auch im Rahmen der unterschiedlichen Sprachsysteme angemessen adäquat zu verständigen und die Vagheit zu vermeiden.“¹¹

Pro překlad dvoučlenných substantivních kompozit, která jsou v německém jazyce považována za nejčastější typ kompozice, se dle V. Ptáčnickové nejčastěji využívají následující způsoby překladu¹²:

1. užití jednoslovného výrazu
2. užití přívlastku
3. užití příslovečného určení
4. užití slovesné vazby
5. užití slovního spojení
6. užití vedlejší věty
7. užití kompozita.

¹¹ Ptáčnicková, V.: Possibilities and Limits of intercultural professional Communication. In: Plenković, M.: *Informatologia 2010*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2010, s. 52.

¹² Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008, s. 89 - 91.

3. Pojetí ekvivalence v překladu

Z translátologického hlediska zaujímá pojem ekvivalence v oblasti překladu jedno z předních míst mezi zkoumanými jevy. V. Ptáčnicková uvádí, „dass im übersetzerischen Prozess zwei Tatsachen am bedeutendsten sind:

1. die passenden Äquivalente in der Zielsprache auszuwählen
2. die beste Lösung bei der Übersetzung der äquivalentlosen Termini zu finden.“¹³

Ačkoli je pojem ekvivalence zmiňován a používán mnoha autory, neexistuje jeho jednoznačná, všeobecně platná definice. Dle Christiane Nord, představitelky moderní teorie překladu, „Der Begriff der Äquivalenz gehört wohl zu den schillerndsten und am vielfältigsten interpretierten (oder interpretierbaren) Begriffen der Übersetzungswissenschaft.“¹⁴

Pojem ekvivalence má co do činění s dvojitou vazbou překladu. Dvojitá vazba překladu je v rámci teorie překladu chápána jako charakteristický znak překladu, který vypovídá o jeho vazbě

1. na výchozí text: tzn. na text v jazyce, v němž byl napsán, v jeho jazykových strukturách a znacích, které tento jazyk používá a celkově na jazykové a společenské (kulturní) prostředí, jehož je tento text součástí.
2. na kulturní prostředí, v němž příjemce text v cílovém jazyce přijímá (v diskursu procesu překládání používán pojem „kommunikativer Zusammenhang“¹⁵).

V Kollerově chápání pojmu ekvivalence, respektive pojmu vztah ekvivalence, se jedná o „die übersetzungskonstituierende Relation zwischen Zieltext und Ausgangstext“.¹⁶ Dokonce konstatuje, že jde o „eine ganz spezifische Beziehung zwischen Zieltext und

¹³ Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008, s. 75.

¹⁴ Nord, Ch.: *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1995, s. 25.

¹⁵ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 164.

¹⁶ Tamtáš, s. 189.

Ausgangstext grundlegend für den Übersetzungsbegriff.”¹⁷

3.1. Ekvivalence dle Kollera

Pro definování pojmu ekvivalence jsou dle Kollera podstatné 3 skutečnosti:

1. vztah překladu, který existuje mezi dvěma texty, z nichž jeden je napsán ve výchozím jazyce a druhý v cílovém
2. vztahový rámec, v rámci něhož rozlišuje pět typů, které následně určují druh vztahu ekvivalence, kterým může být:

1. denotativní ekvivalence
2. konotativní ekvivalence
3. textově-normativní ekvivalence
4. pragmatická ekvivalence
5. formálně-estetická ekvivalence

Jedná se o následující vztahové rámce¹⁸:

- mimojazykový věcný obsah, který je v textu zprostředkováván
- konotace zprostředkované v textu prostřednictvím druhu verbalizace týkající se stylu, sociolektální a geografické dimenze
- normy textu a jazyka (normy používání), které platí pro určitý text
- příjemce (čtenáře), na kterého je překlad zaměřen
- určité estetické, formální a individuálně stylistické vlastnosti výchozího textu

3. ekvivalenty v cílovém jazyce

Pro denotativní ekvivalenci jsou charakteristické následující rysy:

- lexikum stojí v centru zájmu
- věda o překladu si klade za cíl popsat a uvést potenciální vztah ekvivalence

¹⁷ Tamtéž, s. 189.

¹⁸ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 216.

- věda o překladu stanovuje faktory ovlivňující použití a výběr vhodného ekvivalentu v daném případě
- členění na 5 typů

Pro denotativní ekvivalenci je dle Kollera charakteristické členění v lexikální oblasti na 5 typů shod:

1. „Eins-zu-eins“
2. „Eins-zu-viele“
3. „Viele-zu-eins“
4. „Eins-zu-Null“
5. „Eins-zu-Teil“.

Každý typ odpovídá jiné překladové situaci a jeho výskyt s sebou nese specifické problémy. V případě „Eins-zu-eins“ je v cílovém jazyce pouze jeden výraz odpovídající výrazu ve výchozím textu. Problematický je zde výskyt zdánlivých synonym v cílovém jazyce, která jsou synonymy ovšem pouze na denotativní úrovni, nikoli však konotativní. V případě typu „Eins-zu-viele“ odpovídá výrazu ve výchozím jazyce několik výrazů v jazyce cílovém. Problémem se zde stává potřeba překladatele vyjádřit v cílovém jazyce vlastnost či skutečnost, která není ve výchozím jazyce vyjádřena. Typ „Viele-zu-eins“ popisuje situaci, ve které existuje pouze jeden výraz v cílovém jazyce hned pro několik výrazů jazyka výchozího. Východiskem pro tuto situaci je použití atributů, adverbíí a pro německý jazyk charakteristické využití kompozit. Varianta „Eins-zu-Null“ je pro překladatele nejproblematictější, neboť v tomto případě se v cílovém jazyce vyskytují „echte Lücken im lexikalischen System der ZS“.¹⁹ Tento typ je nejčastější při překladu výrazů, jež označují specifika determinovaná kulturou, nejběžněji geografická označení. Typ „Eins-zu-Teil“ představuje situaci, ve které výraz v cílovém jazyce odpovídá výrazu ve výchozím jazyce pouze částečně. Z tohoto důvodu nebývají výrazy překládány, v německém jazyce vznikají kompozita, popř. se při překladu uvádí srovnání.

Konotativní ekvivalence je zapříčiněna konotativními hodnotami, u jejichž základu stojí heterogenita jazyka. Mezi faktory, které ovlivňují přiřazení výrazů či vět k jednotlivým vrstvám jazyka, jejichž znalost je nutná při následném překladu, řadí Koller např. frekvenci, stylistický účinek, oblast užití a omezení na určitou skupinu uživatelů. Na vědu o překladu i samotné překladatele klade konotativní ekvivalence značné

¹⁹ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 232.

nároky, neboť jak dokládá D. Knittlová: „Neexistují dva jazyky, a to ani nejbližší, ve kterých by byla významová konotace slov stejná”.²⁰ Dokonce „konotace se váže na emocionální složku lidského vědomí, která není nikdy v celém jazykovém společenství stejná”.²¹ V oblasti konotativní ekvivalence se věda o překladu zaměřuje především na následující cíle²²:

- charakterizovat konotativní stránky jednotlivého jazyka
- popsat znaky a články struktury
- nalézt souvztažnosti ke konotativním hodnotám cílového jazyka
- popsat problematické případy a metody překladu.

Koller uvádí osm konotací, které by při překladu měly být zohledněny: konotaci jazykové vrstvy, konotaci užití jazyka, která je podmíněna sociálně, tzn. je specifická pro určitou skupinu, konotaci geografického zařazení nebo původu, konotaci média, konotaci stylistického účinku, konotaci frekvence, konotaci oblasti užití a konotaci hodnocení.

Textově-normativní ekvivalence vzniká v důsledku existence různých žánrů a stylů jazyka, u kterých se zcela zásadně liší použití různých výrazových prostředků, výstavba textu a u kterých je tato charakteristika všeobecně ustálená. Jako příklad lze jmenovat fakt, že se od sebe liší beletristicky psaný text a text psaný v odborném jazyce.

Hovoří-li Koller o překladu zaměřeném na čtenáře, dostává se do oblasti pragmatické ekvivalence a k otázkám po autentičnosti textu, které s ní úzce souvisí. Zaměří-li se překladatel příliš mnoho na snahu přizpůsobit překládaný text samotnému čtenáři užívajícímu cílový text, vystavuje se riziku, že text nebude z výchozího jazyka překládán, reprodukován, nýbrž bude produkován nový text.

Formálně-estetická ekvivalence je spojena s chápáním textu jako uměleckého díla, tudíž je jí využíváno především v beletrii. Kromě lexik a syntaxe se zde dostávají do oblasti zájmu i otázky týkající se překladu a analyzování jazykových prostředků.

²⁰ Knittlová D. a kol.: *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 61.

²¹ Knittlová D. a kol.: *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 62.

²² Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 241.

3.2. Ekvivalence dle E. A. Nidy

E. A. Nida²³ rozlišuje 2 typy ekvivalence, formální a dynamickou, kterou však později zaměnil spolu s J. de Waardem za ekvivalenci funkční.

V centru formální ekvivalence stojí důrazné zaměření na předávanou zprávu, na její formální a obsahovou stránku. Je zaměřena na výchozí jazyk.

U dynamické ekvivalence je důraz kladen na celkový kontext, na kulturní prostředí, ve kterém se příjemce nachází a které ovlivňuje vnímání textu, formální ani obsahovou stránku ovšem nepotlačuje do pozadí. Její zaměření je na cílový jazyk.

Funkční ekvivalence vznikla jako náhrada dynamické ekvivalence. Důvodem byla snaha vyvarovat se jejího chybného výkladu, kdy někteří chybně kladli primární důraz na příjemce, nikoli na výchozí text.

3.3. Ekvivalence dle P. Mikiće a V. Kučiš

Při zabývání se problematikou překladu z hlediska lexikální oblasti, stanovují P. Mikić a V. Kučiš úplnou významovou ekvivalenci a částečnou významovou ekvivalenci. Úplná významová ekvivalence by v Kollerově pojetí odpovídala variantě „Eins-zu-eins“. P. Mikić a V. Kučiš uvádí, že se vyskytuje pouze v několika případech, a to u vlastních jmen, vědeckých termínů, číslovek, internacionalismů a zájmen. Daleko častěji se dle jejich názoru vyskytuje částečná významová ekvivalence, tedy ta, kterou Koller označuje jako „Eins-zu-viele“ či „Eins-zu-Teil“ v rámci denotativní konotace nebo jako ekvivalenci konotativní. P. Mikić a V. Kučiš uvádí „Je nach Kontext bzw. Situation variiert die Bedeutung fast eines jeden Wortes“²⁴

²³ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 192.

²⁴ Kučiš V., Mikić P.: *Translatorik im Kontext der Kulturspezifik*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko Družstvo: Nonacom, 2004, s. 53.

3.4. Ekvivalence dle J. Delisleho

J. Delisle vytvořil koncepci, v níž hovoří o 3 stupních ekvivalence, stupni 0, stupni 1 a stupni 2.²⁵

Do stupně 0 zařadil J. Delisle vlastní jména, číslovky a termíny. Jedná se právě o takové výrazy, kterým zcela přesně odpovídá výraz v cílovém jazyce. Dle Kollera by se jednalo o variantu „Eins-zu-eins“, dle P. Mikiće a V. Kučiše o úplnou významovou ekvivalenci.

U překladu výrazů spadajících do stupně 1 je překladatel nucen vykonat analýzu kontextu, ve kterém se výrazy nacházejí, neboť jednomu výrazu odpovídá v cílovém jazyce výrazů několik a naopak. V Kollerově členění by se jednalo o varianty „Eins-zu-viele“, „Viele-zu-eins“ a „Eins-zu-Teil“, P. Mikić a V. Kučiš by zde hovořili o částečné významové ekvivalenci.

O stupeň 2 se jedná, když pro výraz ve výchozím jazyce neexistuje v cílovém jazyce výraz odpovídající. Charakteristická pro tuto situaci je absence vztahu ekvivalence, která se stává východiskem pro kreativitu překladatele, ale i požadavkem tuto vlastnost využít a potřebnou obsahovou stránku výrazu patřičně nahradit a zaplnit tak vzniklou mezeru. Koller tuto variantu označuje „Eins-zu-Null“, popř. „Eins-zu-Teil“.

²⁵ Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden: Quelle & Meyer Verlag, 1992, s. 225.

4. Odborný jazyk

V oblasti jazykovědy zaujímá odborný jazyk zcela nepopíratelně významnou pozici. Důvodem je fakt, že zde slouží jako instrument poznání, dle H. R. Flucka „dient der Fixierung von Beobachtungen, der Aufstellung von Hypothesen und der Theoriebildung“²⁶, ale i skutečnost, že má „die Aufgabe, Erkenntnisse festzuhalten und zu übermitteln“.²⁷ Není tedy nepochopitelné, že neustále, se vznikem nových oborů, či s dalším rozvojem oborů již existujících, dochází paralelně ke vzniku nových odborných jazyků, popř. k rozvoji odborných jazyků již existujících a k poptávce po překladech textů, jež jsou právě v odborném jazyce napsány. Zohledníme-li především komunikativní nebo stylistické vlastnosti jazyka, ale i z hlediska lexika, lze konstatovat, že „mehrere Fachsprachen nebeneinander existieren“.²⁸

Přesto se však jedná o pojem, který je poměrně nejasný a jehož definice není zcela průkazná. Příčinou je snaha dostat se při definování pojmu do opozice k taktéž nejasně definovanému pojmu obecný jazyk. Nicméně lze stanovit některé typické rysy vlastní odbornému jazyku a odbornému stylu.

4.1. Charakteristika odborného jazyka

Odborný jazyk lze charakterizovat jako jazyk se specifickou slovní zásobou, která je úzce spjata s oborem, popř. oblastí, které se dotýká, se specifickými syntaktickými formami, časté je používání pasiva, s větším či menším výskytem jednotlivých slovních druhů. Častý je také výskyt podstatných a přídavných jmen a minimální používání gramatických prostředků. Úkolem odborného jazyka je zachytit a předat informaci při zachování co největší úspornosti vyjádření bez použití jakékoli citové zabarvenosti, expresivity či výskytu mnohoznačnosti.

²⁶ Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 34.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž, s. 16.

4.1.1. Odborné výrazy

Charakteristickým rysem odborného jazyka je výskyt odborných výrazů. Odborné výrazy se oproti výrazům obecného jazyka vyznačují větší mírou preciznosti a větší mírou nezávislosti na kontextu. Dle H. R. Flucka tkví rozdílnost mezi dvěma výrazy, z nichž se jeden nachází v odborné slovní zásobě a druhý ve slovní zásobě obecného jazyka, především „auf der Bedeutungsebene der Inhaltsseite“.²⁹ Naopak konstatuje, co se týče jejich formální stránky, že dochází velmi často k jejich vzájemnému překrývání. Jejich výrazová stránka je často totožná.

4.1.2. Termíny

V teoretické oblasti se pojem odborný výraz zaměňuje za pojem termín. Termíny lze chápat v širším nebo užším smyslu. V širším slova smyslu jsou takřka totožné s pojmem odborný výraz, často jsou používány jako synonyma. V užším slova smyslu jde o jednoznačné označení konkrétního stavu nebo věci. W. Schmidt uvádí³⁰, že je odborná slovní zásoba utvářena dvěma skupinami výrazů, termíny a polotermíny. Termíny je ve Schmidově pojetí možné charakterizovat jako standardizované a přesně definované. Polotermínům naopak jasná standardizace chybí, přesto dokáží jasně vyjádřit označované. H. R. Fluck uvádí, že se termínem může stát jakýkoli výraz náležející obecnému jazyku, přičemž „die Wortform ändert sich bei der Terminologisierung nicht, nur die semantische Seite des Lexems wird neu festgelegt“.³¹

Pro termíny je charakteristické, že se často jedná o pojem s internacionálním přesahem, je taktéž typické přebírání termínu z cizích jazyků.

²⁹ Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 47.

³⁰ Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 22.

³¹ Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 50.

4.2. Problematika překladu odborného jazyka

Překlad odborného jazyka s sebou přináší specifické problémy, které vyplývají z jeho charakteristických vlastností a požadavků, které jsou na něj kladeny.

Specifické problémy vyplývají na povrch především při překládání termínů. Zde je na překladatele kladen mimo jazykových schopností také požadavek kompetence v daném oboru, jemuž terminologie náleží, tzn. minimálně základní znalost daného oboru a základní orientace v něm. Jinak bývá nutná konzultace s odborníkem v daném oboru či využití různých překladatelských pomůcek. Jako příklad lze uvést Mnohojazyčnou terminologickou databázi IATE³² obsahující terminologii EU z finančnictví, obchodu a ekonomického života, ale i politického života, dopravy nebo energetiky.

Důležité je také stanovit, komu je překlad určen, zda se jedná o odborníka z oboru či z řad širší veřejnosti, laika. Například při překladu populárně-vědeckých textů bývá nutné provést definici termínu popř. termín vysvětlit.

Problematická je také absence termínu v cílovém jazyce. Pro tento případ uvádí V. Ptáčnicková dvě možnosti, jak se překladatel může se vzniklou situací vyrovnat:

1. „, eine Erklärung des Terminus in der Zielsprache
2. Bildung eines neuen zielsprachen Terminus“.³³

V neposlední řadě bývá problematický překlad kompozit z německého jazyka do českého, neboť se jedná o poměrně rozdílné jazykové systémy. V této souvislosti je nejdůležitější skutečností fakt, že v německém jazyce je kompozice jako slovtvorný prvek zastoupena ve větší míře než v jazyce českém.

³² [Http://iate.europea.eu/iatediff/SearchByQueryLoad.do?method=load](http://iate.europea.eu/iatediff/SearchByQueryLoad.do?method=load).

³³ Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008, s. 74.

5. Kompozita v německém jazyce³⁴

V německém jazyce je velmi častý výskyt kompozit, neboť právě kompozita patří mezi nejčastější slovtvorné typy německého jazyka. Z tohoto důvodu je jejich zastoupení v textu velmi vysoké, odborný text nevyjímaje. V. Ptáčnicková uvádí, že „silnou měrou jsou zastoupena substantivní a adjektivní kompozita, jejichž prostřednictvím se dají vyjádřit slovní spojení, popř. větné konstrukce, někdy dokonce celé věty. Nominální složeniny z tohoto důvodu velice přispívají ke snaze o zkrácené vyjádření v německých odborných textech a zároveň celkově představují značnou část nominálních výrazů“.³⁵ Dalším důvodem pro používání kompozit v odborném jazyce je tedy snaha o úspornost a ekonomičnost vyjádření tolik typická pro odborný styl či jejich schopnost diferencovat pojem.

5.1. Obecná charakteristika kompozit

Kompozita lze charakterizovat jako komplexní výrazy vzniklé v rámci slovtvorby procesem kompozice. Možné jsou dvě varianty:

1. kombinace slov se slovy
2. kombinace skupin slov se slovy.

Jedná se o výrazy, „die ohne zusätzliche Ableitungsmittel aus zwei oder mehreren selbstständig vorkommenden Wörtern gebildet sind.“³⁶

5.1.1. Ortografie kompozit

Pro psaní německých kompozit existují dvě možné varianty:

1. členy kompozita, komponenty, jsou psány dohromady
2. užití spojovací pomlčky mezi jednotlivými částmi kompozita, komponenty.

³⁴ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006.

³⁵ Ptáčnicková, V.: *Problémy překladu německých kompozit v odborných textech*. In: Kalivodová, E. et al.: *Tajemná translologie? Cesta k souvislostem textu a kultury*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2008, s. 146.

³⁶ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 1995, s. 420.

Obě varianty odpovídají platným pravidlům pravopisu německého jazyka. První varianta převládá, druhá varianta obsahuje především možné výjimky. Hovoříme-li o možných výjimkách, jedná se především o:

- některá kopulativní adjektivní kompozita (*politisch-sozial*)
- nepřehledná substantivní kompozita
- snahu zdůraznit vlastní jméno tvořící první komponent kompozita (*Berlin-Zentrale*)
- snahu o označení zvláštní nové motivace (*Flügel-Mann*)
- snahu o expresivitu kompozita
- syntaktická spojení či věty tvořící první komponent kompozita

Povinné je naopak užití spojovací pomlčky, jedná-li se o:

- adjektivní kompozita, jejichž první komponent tvoří
 - číslice (*3-jährlich*)
 - jednotlivá písmena (*I-förmig*)
 - zkratka (*EDV-gestützt*)
- substantivní kompozita, jejichž první komponent tvoří
 - písmena (*E-Commerze*)
 - skladebné spojení (*Money-back-Garantie*)
 - zkratka (*EZB-Rat*)
- situaci sladěni po sobě jdoucích kompozit v případě, že je jejich společný komponent jmenován pouze jednou (*Gas- und Stromrechnungen*).

U slov přejatých z anglického jazyka je možné psát výraz složený z adjektiva a substantiva dohromady či zvlášť. V německy psaném ekonomickém odborném jazyce dochází také k situaci, kdy je možné napsat v rámci kompozita jednotlivé komponenty s počátečními velkými písmeny, např. při označení produktu či u jména firmy (*InterCityHotel*).

5.1.2. Kompoziční mezery

Mezi jednotlivými komponenty existují tzv. kompoziční mezery, jejichž výskyt je možný ve 3 variantách:

1. spojovací element chybí, spojované komponenty jsou beze změny
(*Geldwechsel* ← *Geld* + *Wechsel*)
2. spojovací element chybí, poslední samohláska v prvním komponentu byla odstraněna (*Kontrollorgan* ← *Kontrolle* + *Organ*)
3. výskyt spojovacího elementu (*Wirtschaftskrise* ← *Wirtschaft* + *-s-* + *Krise*)

Odborný jazyk umožňuje v některých případech použití první či třetí varianty u jednoho kompozita v závislosti na věcném kontextu.

Mezi faktory ovlivňující užití spojovací elementu lze zařadit:

- slovní druh prvního komponentu v kompozitu
- hlásku či slabiku stojící na konci prvního komponentu v kompozitu
- regionální determinaci, tzn. užívání spojovacího elementu v určitém regionu
- determinaci odborným jazykem.

5.2. Kompozita dle morfolgie

5.2.1. Substantivní kompozita

Co se týče četnosti výskytu kompozit v textu, stojí substantivní kompozita na přední pozici.

V německém jazyce hrají při vzniku nových kompozit důležitou roli také cizojazyčná konfixní kompozita. V odborném jazyce se jedná o eliptické zkratky, vystupující jako první komponent v kompozitu. Obvyklé je také přidání spojovacího elementu *-o-*, je-li alespoň jedním komponentem v kompozitu substantivní či adjektivní konfix a zároveň je-li v kompozitu jeden komponent necizojazyčného původu (*Wahl-O-Mat* ← *Wahl* + *-o-* + *-mat*).

Substantivní konfixní kompozita se vyskytují v následujících podobách:

- konfix + substantivum (*Ökoaudit* ← *öko-* + *Audit*)
- substantivum + konfix (*Fotothek* ← *Foto* + *-thek*)
- verbum + konfix
- adjektivum + konfix
- konfix + konfix (*Diathek* ← *dia-* + *-thek*)

Pro substantivní kompozitum je vedle tzv. binární struktury (viz. 2.4.3.1. Determinativní kompozita) typické užívání spojovacích elementů, které se dále dělí³⁷ na paradigmické a neparadigmické v závislosti na povaze substantiva jako prvního komponentu v kompozitu. Paradigmické spojovací elementy jsou shodné s koncovkou, kterou má substantivum při flexi, neparadigmické tento rys nevykazují. Substantivní kompozita mohou obsahovat následující spojovací elementy: -e, -s, -es, -n, -en, -ens a -er. Při vzniku nových kompozit typu adjektivum + substantivum je nutné zohlednit koncovku adjektivního komponentu³⁸. Nejproduktivnější jsou adjektiva končící na koncovky: -iv, -al, -ig. Naopak koncovky téměř se v kompozitech nevyskytující jsou: -abel, -ant, -ent, -isch, -lich a -mäßig. Při vyšším počtu kmenů mohou tato kompozita vykazovat oboustranné větvení (*Call-Center/-Mitarbeiter*).

5.2.2. Adjektivní kompozita

Adjektivní kompozita patří do skupin kompozit, jejichž komponenty nejsou v rámci kompozita ohebné. Adjektivní kompozita mohou mít mnoho variant:

1. Varianty upřednostňující druhý komponent cizojazyčný:

- konfix + adjektivum (*bioaktiv* ← *bio-* + *aktiv*)
- konfix + konfix (*biogen* ← *bio-* + *-gen*)

V těchto spojeních je běžné užívání druhého komponentu německého, má-li konfix tvořící první komponent sklon k běžnému užívání.

2. Varianty typické pro reakční kompozita (význam kompozita určen na základě valence druhého komponentu):

- substantivum + adjektivum (*unternehmungslustig*)

Častý je výskyt těchto komponentů: -ähnlich (*fettähnlich*), -arm (*handlungsarm*), -bereit (*griffbereit*), -fähig (*kreditfähig*), -frei (*gebührenfrei*), -freundlich (*verbraucherfreundlich*), -gemäß (*termingemäß*), -gerecht (*marktgerecht*), -müde (*europamüde*), -reich (*ertragreich*), -voll (*wertvoll*), -wert (*empfehlenswert*) a -würdig (*kreditwürdig*).

³⁷ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006, s. 722.

³⁸ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006, s. 726.

- verbum + adjektivum (*zitierfähig*)

Jako druhý komponent vystupují často: -arm (*bedienarm*), -fähig (*sendefähig*), -frei (*bügelfrei*) a -freudig (*investitionfreudig*).

- substantivum + departicipiální výraz (*computergestützt*)

Pro variantu substantivní komponent + departicipiální výraz, jejíž užití je ve srovnání s ostatními kompozity velmi rozšířené, jsou typické komponenty: -basiert (*netzwerkbasert*), -bedingt (*saisonbedingt*), -betont (*leistungsbetont*), -bezogen (*anwendungsbezogen*), -gebunden (*herstellergebunden*), a -orientiert (*gewinnorientiert*).

3. Varianty typické pro nereakční kompozita (význam určen nezávisle na valenci druhého komponentu):

- substantivum + adjektivum (*zinsgünstig* ← *Zins* + *günstig*)
- adjektivum + adjektivum (*hochqualifiziert* ← *hoch* + *qualifiziert*)
- funkční výraz + adjektivum (*überdeutlich* ← *über* + *deutlich*)
- verbum + adjektivum (*bettelarm* ← *betteln* + *arm*)
- graduující prefix + adjektivum (*ultramodern* ← *ultra-* + *modern*)

4. Varianty typické pro odborný jazyk:

- konfix + konfix (*biogen* ← *bio-* + *-gen*)

5. Další možné varianty spojení:

- zkratka + adjektivum (*EDV-gestützt*)
- jednotlivá písmena + adjektivum (*I-förmig*)
- číslice + adjektivum (*3-jährlich*)
- adjektivum + konfix
- verbum + konfix
- funkční výrazy + konfix

5.2.3. Adverbiální kompozita

Na základě jednotlivých komponent lze rozlišit 4 skupiny adverbiálních kompozit³⁹:

1. skupina:

- jednoduché adverbium + hin (*hierhin* ← *hier* + *hin*)
- jednoduché adverbium + her (*daher* ← *da* + *her*)
- komplexní adverbium + hin (*hieraufhin* ← *hierauf* + *hin*)
- komplexní adverbium + her (*nirgendwoher* ← *nirgendwo* + *her*)
- první stupeň adverbia + hin (*fernhin* ← *fern* + *hin*)
- první stupeň adverbia + her (*fernher* ← *fern* + *her*)
- druhý stupeň adverbia + hin (*weiterhin* ← *weiter* + *hin*)
- druhý stupeň adverbia + her
- třetí stupeň adverbia + hin (*letztthin* ← *letzt* + *hin*)
- třetí stupeň adverbia + her

2. skupina:

- jednoduché adverbium + komplexní adverbium místa (*untenherum* ← *unten* + *herum*)

3. skupina:

- adverbium + adverbium mimo adverbium místa (*ebenso* ← *eben* + *so*)
- prepozice + adverbium mimo adverbium místa (*vorgestern* ← *vor* + *gestern*)

4. skupina:

- substantiva + prepozice (*nachtsüber* ← *Nacht* + *über*)
- adjektiva + prepozice (*geradeaus* ← *gerade* + *aus*)
- adverbia + prepozice (*herbei* ← *her* + *bei*)
- prepozice + prepozice (*durchaus* ← *durch* + *aus*)

U čtvrté skupiny dochází díky přítomnosti prepozice jako druhého komponentu k odklonu od charakteristického znaku kompozit, nejedná se tedy o kompozita v pravém

³⁹ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006, s. 770.

slova smyslu.

5.2.4. Verbální kompozita

Zastoupení verbálních kompozit v německém jazyce je nižší než zastoupení jiných kompozit. Nejčastěji se vyskytují ve variantě:

- slovesný kmen + slovesný kmen.

Tato varianta se v textu vyskytuje nejčastěji ve formě infinitivu. (*bratrühren* ← *braten* + *rühren*)

Možná je také její forma ve tvaru substantiva. (*Bratrühren* ← *braten* + *rühren*)

5.3. Kompozita dle sémantiky

5.3.1. Determinativní kompozita

Nejdůležitějším typem kompozita je determinativní kompozitum, které je v německém jazyce prototypem pro substantiva a adjektiva vzniklá procesem kompozice. Determinativní kompozitum se vyznačuje tzv. binární strukturou. Ta stanovuje, že první část kompozita nese funkci určující, blíže charakterizuje druhý komponent tvořící kompozitum. Druhý komponent je slovem základním, určuje slovní druh kompozita a jeho gramatické vlastnosti. Oba dva komponenty lze užívat jako volná slova, v daném kompozitu je však jejich místo pevně dané a nelze je zaměnit. První slovo je taktéž slovu druhému podřazené, existuje zde tedy vztah subordinace, který je typický pro všechny druhy determinativních kompozit. Ve vědeckých textech bývá zpravidla první člen kompozita vícečlenný (levé větvení kompozita, *Geldwert/stabilität*), neboť vystupuje do popředí jeho schopnost diferencovat pojem. Existují však i případy, kdy je vícečlenný druhý komponent (pravé větvení kompozita, *Bundes/gerichtshof*). Výskyt vícečlenných druhých komponentů, základních slov, je omezen z velké většiny jen na případy, ve kterých druhý komponent představuje často používané kompozitum. U některých typů kompozit se rys binární struktury ztrácí, např. u kopulativních kompozit či srovnávacích kompozit.

5.3.2. Kopulativní kompozita

Kopulativní kompozita lze charakterizovat jako kompozita, u nichž je v některých případech možná záměna komponentů v rámci kompozita. Tato se následně taktéž vyznačují absencí principu subordinace.

5.3.2.1. Substantivní kopulativní kompozita

U substantivních kopulativních kompozit se jedná o následující spojení:

- substantivum + substantivum.

Podstatným rysem substantivního kopulativního kompozita je skutečnost, že obě substantiva „meist dem gleichen semantischen Feld angehören“.⁴⁰ Substantivní kopulativní kompozita lze rozčlenit na dvě skupiny:

1. endocentrická kopulativní kompozita vyznačující se následujícími rysy:
 - první i druhý komponent označuje (většinou) osobu
 - bude-li první či druhý komponent označující osobu stát jednotlivě, obsahová stránka komponentu zůstane neuměná
(*Maler-Schriftsteller* ← *Maler* + *Schriftsteller*,
Dichterpräsident ← *Dichter* + *Präsident*)
2. exocentrická kopulativní kompozita pro něž platí:
 - bude-li první či druhý komponent stát jednotlivě, označení nebude plně výstižné, komponent stojící jednotlivě nemusí být pro označení platný.
(*Strumpfhose* ← *Strumpf* + *Hose*)

5.3.2.2. Adjektivní kopulativní kompozita

Adjektivní kopulativní kompozita mají následující typ, přičemž jsou jednotlivá adjektiva významově na stejné úrovni:

- adjektivum + adjektivum (*politisch-soziale*)

⁴⁰ Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006, s. 730.

- adjektivum + adjektivum + adjektivum. (*schwarz-blau-weiß*)

Záměna komponentů v rámci adjektivních kopulativních kompozit je možná. Existují však případy, kdy je lexikalizace kompozita již pevně daná.

5.4. Kompozita dle H. R. Flucka⁴¹

H. R. Fluck si je vědom velkého významu substantiva, považuje ho za „wichtigstes Element solcher Zusammensetzungen“.⁴² Jedná-li se o kompozitum složené ze dvou substantiv, uvádí 4 možné varianty:

- substantivum + substantivum (*Konsumverhalten* ← *Konsum* + *Verhalten*)
- substantivum ve 2. pádě + substantivum (*Jahreszins* ← *Jahr-es* + *Zins*)
- substantivum v množném čísle + substantivum (*Kundenterminal* ← *Kunden* + *Terminal*)
- substantivum + koncovka -s + substantivum (*Qualitätsminderung* ← *Qualität* + -s- + *Minderung*)

Co se týče dalšího výskytu substantiv v kompozitech, uvádí H. R. Fluck následující případy spojení:

- kmen slovesa + substantivum (*Sparplan* ← *sparen* + *Plan*)
- adjektivum + substantivum (*Geheimnummer* ← *geheim* + *Nummer*)
- zkratka + substantivum (*Schufa-Auskunft* ← *Schufa* + *Auskunft*)
- substantivum + verbum

V případě kompozit obsahujících adjektivum hovoří především o spojení:

- adjektivum + verbum (*gutschreiben* ← *gut* + *schreiben*)
- adjektivum + substantivum (*Mindestansparung* ← *mindest* + *Ansparung*)
- adjektivum + adjektivum (*politisch-weltanschaulich* ← *politisch* + *weltanschaulich*)

⁴¹ Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 50.

⁴² Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996, s. 50.

Kompozita obsahující jako komponent sloveso jsou dle H. R. Flucka utvořena především tím způsobem, že se spojily:

- kmen slovesa + infinitiv
- kmen slovesa + substantivum (*Mischarbeitsplatz* ← *mischen* + *Arbeitsplatz*)
- substantivum + verbum (*sandstrahlen*)
- adjektivum + verbum (*kurztreten* ← *kurz* + *treten*).

H. R. Fluck neopomíjí ani význam číslovek v procesu tvorby kompozit. Uvádí především jejich zastoupení v terminologických výrazech popř. jejich výskyt ve formě číslic. Typický je taktéž výskyt adverbia a zkratek jako prvního komponentu v kompozitu.

Praktická část

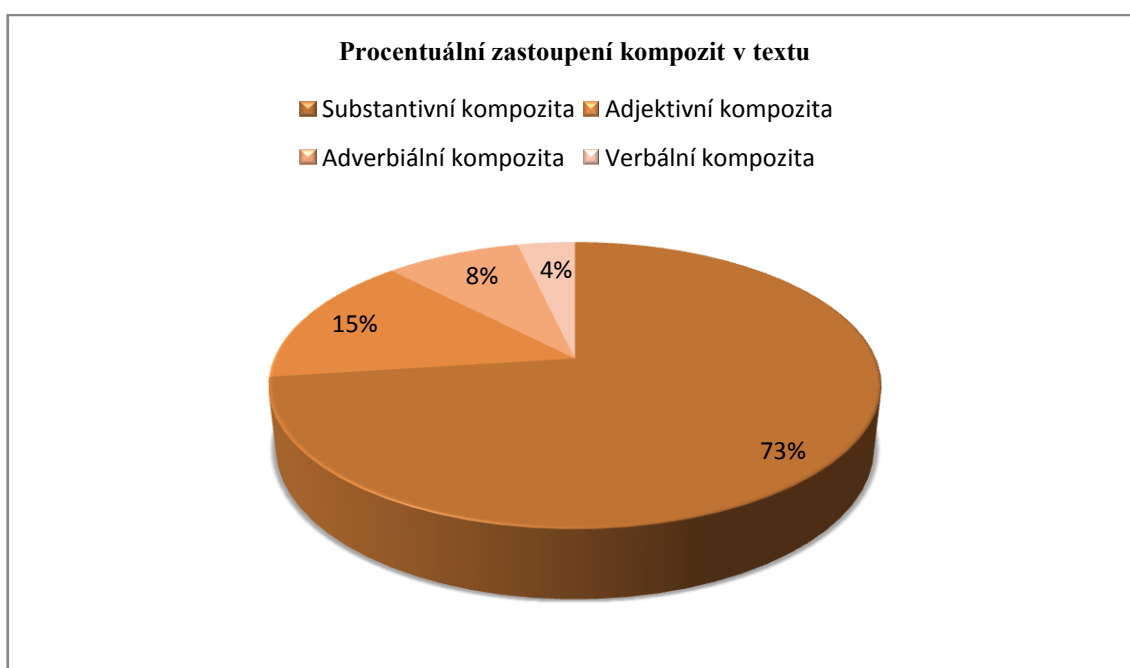
Cílem praktické části je na základě komparace dvou totožných textů, z nichž jeden je napsán v německém jazyce a druhý v jazyce českém, stanovit procentuální zastoupení kompozit v německém textu, určit, o jaké typy kompozit se jedná a u substantivních kompozit popsat varianty jejich překladu. Výchozím jazykem analyzovaných textů je jazyk německý, český jazyk je jazykem cílovým.

Jako metodiku práce jsem zvolila vypsání německých kompozit spolu s českým ekvivalentem. Jednotlivá kompozita budou rozdělena dle slovního druhu a následně substantivní kompozita podle počtu komponentů. Substantivním kompozitům bude připsán způsob jejich překladu. V konečné fázi výzkumu dojde k sečtení kompozit i jednotlivých variant jejich překladu. Nakonec bude dopočítáno procentuální zastoupení kompozit i variant jejich překladu a dojde k systematizaci variant překladu substantivních kompozit do českého jazyka.

6. Zastoupení kompozit v textu

V textech o celkovém počtu 14193 slov bylo nalezeno 1536 kompozit, což činí 10,82 % z počtu slov. Zastoupení kompozit dle morfologického členění bylo následující: substantivní kompozita 1148, adjektivní kompozita 234, adverbialní kompozita 135 a verbální kompozita 57. Vyjádřeno procentuálně: substantivní kompozita tvořila 74,74 % z podílu kompozit obsažených v textech, adjektivní kompozita 14,87 %, adverbialní kompozita 8,58 % a verbální kompozita pouze 3,62 %.

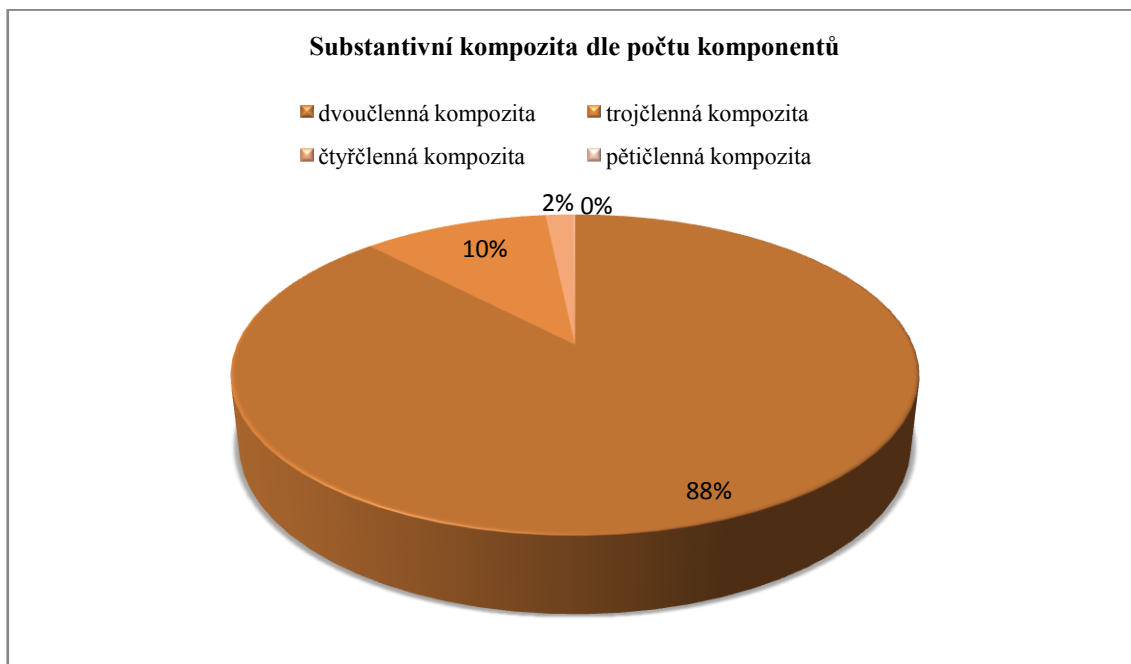
Obrázek č. 1

6.1. Zastoupení substantivních kompozit v textu

Ve zkoumaných textech byla nalezena substantivní kompozita složená ze dvou, tří, čtyř a pěti komponentů. Nejpočetněji jsou zastoupena kompozita dvoučlenná, celkem 1009 (87,9 %), dále kompozita trojčlenná, jejichž počet v analyzovaných textech činí 120 (10,45 %). V 18 případech (1,568 %) se jedná o kompozitum čtyřčlenné. V analyzovaných textech bylo nalezeno pouze 1 pětičlenné kompozitum (0,09 %). Lze tedy konstatovat, že se vzrůstajícím počtem komponentů v jednotlivém kompozitu klesá četnost jeho výskytu.

Obrázek č. 2

7. Varianty překladu substantivních kompozit

7.1. Substantivní kompozita tvořená dvěma komponenty

U substantivních kompozit tvořených dvěma komponenty bylo nalezeno 10 možných variant jejich překladu. Jako 11. varianta je stanovena možnost dané kompozitum nepřeložit. Překladatel se k ní uchýlil v 7 případech. Tato varianta nebude v práci dále analyzována. Následující členění zbylých variant odráží způsob jejich překladu do českého jazyka a četnost jejich výskytu.

7.1.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný

Pomocí podstatného jména rozvitého přívlastkem shodným bylo dvoučlenné kompozitum přeloženo ve 453 případech, tzn. ve 44,9 %. Jedná se o nejčastěji použitou variantu.

Např.: *Berufsperspektiven – profesní perspektivy*

Handelskosten – obchodní náklady

Marktwirtschaft – tržní hospodářství

Lohnsatz – mzdová sazba

Wirtschaftskammer – hospodářská komora

7.1.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný

Tato varianta je co do četnosti užití při překladu dvoučlenných kompozit druhá nejčastější. Využito jí bylo 247krát, tzn. ve 24,48 %.

Např.: *Flächennutzung – využití plochy*

Kostenfaktoren – faktory nákladů

Ressourcenverschwendung – plýtvání zdroji

7.1.3. Jednoslovný výraz

Počet užití jednoslovného výrazu při překladu dvoučlenného kompozita je 186, tzn. 18,43 %. Volba této varianty je v mnoha případech kontextově podmíněna. Např. je z blíže nespecifikovaných důvodů vynechán přívlastek shodný, jehož užití se při překladu těchto výrazů do českého jazyka nabízí. Jako možný důvod lze uvést úsporu místa popř. situaci, kdy se přívlastek shodný již v textu vyskytl a je zbytečné ho uvádět opětovně.

Např.: *Regionalentwicklung* – rozvoj

Vorkehrungsmaßnahme – opatření

Protože se však jedná o odborný text, bylo by dle mého názoru vhodnější dané výrazy přeložit přesněji a zachovat tak explicitnost a přesnost typickou právě pro odborný styl.

V těchto případech je také při překladu potlačena obsahová stránka německého kompozita. Při překladu kompozita: *Regionalentwicklung* – rozvoj, není stanoveno, o jaký rozvoj se jedná. Text v cílovém jazyce tudíž zcela neodpovídá obsahu textu v jazyce výchozím:

„Seinem Ursprung hat das Konzept der nachhaltigen *Regionalentwicklung* in der internationalen Umweltpolitik, wo es vor allem durch die Weltumweltkonferenz von Rio de Janeiro im Jahr 1992 praktische politische Bedeutung erlangt hat.“⁴³

„Svůj původ má tento koncept trvale udržitelného *rozvoje* v mezinárodní politice ochrany životního prostředí, praktický politický význam získal především díky celosvětové konferenci v Rio de Janeiro v roce 1992.“⁴⁴

Překlad německého kompozita: *Vorkehrungsmaßnahme* – opatření, považuji v daném případě za dostačující a jeho užití za kontextově podmíněné, nicméně český

⁴³ Priewasser, R.: Nachhaltige Regionalentwicklung und deren Umsetzung in „Lokalen Agenda 21“-Prozessen. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 130.

⁴⁴ Priewasser, R.: Trvale udržitelný regionální rozvoj a jeho realizace v procesech „Lokální Agendy 21“. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 124.

ekvivalent není taktéž zcela přesný. Německý výraz *Vorkehrung* se používá ve smyslu preventivní opatření, ochranné opatření, což z daného ekvivalentu v českém jazyce není patrné.

„Der Erfolg von LA21-Prozessen lässt sich durch strukturelle und prozesuale *Vorkehrungsmaßnahmen* sehr wesentlich beeinflussen.“⁴⁵

„Úspěšnost procesů LA 21 lze velmi podstatně pozitivně ovlivnit strukturálními a procesními opatřeními.“⁴⁶

Klade-li odborný styl textů, jak vyplývá z teoretické části práce, důraz na co nejvyšší přesnost, měla by být tato podmínka zachována i při přenosu odborného textu do jiného jazyka. Z tohoto důvodu je dle mého názoru ve snaze o zachování platnosti daného tvrzení vhodné zvolit jiné varianty překladu těchto kompozit. Nejvhodnější se zdá být spojení podstatného jména a přívlastku shodného:

Regionalentwicklung – regionální rozvoj

Vorkehrungsmaßnahme – preventivní opatření

V analyzovaných textech se však vyskytla i kompozita, pro která je překlad pomocí jednoslovného ekvivalentu zcela vyhovující. Tato substantivní kompozita zde nepodléhají vlivu jakékoli konotace.

Např.: *Baustelle – staveniště*

Schlagwort – heslo

Wegbereiter - průkopník

⁴⁵ Priewasser, R.: Nachhaltige Regionalentwicklung und deren Umsetzung in „Lokalen Agenda 21“-Prozessen. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteleuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 135.

⁴⁶ Priewasser, R.: Trvale udržitelný regionální rozvoj a jeho realizace v procesech „Lokální Agendy 21“. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 129.

7.1.4. Kompozitum

Ačkoli lze kompozici v českém jazyce charakterizovat jako méně četný způsob tvorby slov, patří v analyzovaných textech překlad německých dvousložkových kompozit právě pomocí kompozita mezi čtvrtou nejčastěji použitou variantu. Na celkovém počtu překládaných dvousložkových kompozit se podílí 6, 24 %, počet užití je 63.

Např.: *Kleinregion – mikroregion*

Großexperiment – velkoexperiment

Ohnmacht – bezmoc

Nelze však opominout fakt, že se velmi často nejedná pouze o výrazy patřící do slovní zásoby odborného jazyka. Počet českých kompozit v analyzovaných textech navyšují také výrazy, které se v textech vyskytují opakovaně.

Např.: *Jahrzehnte – desetiletí*

Neuzeit - Novověk

7.1.5. Podstatné jméno + přívlástek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou

Této varianty bylo při překladu dvoučlenných kompozit využito v 31 případech, tzn. 3,07 %. Jedná se o poslední z možných variant, jejichž procentuální zastoupení vykazuje hodnotu vyšší než 1%.

Např.: *Anlagekosten – náklady na zařízení*

Entscheidungs-Kompetenzen – kompetence pro rozhodování

Processarbeit – práce na procesu

7.1.6. Podstatné jméno + přívlástek neshodný rozvitý přívlástkem shodným

Variantu přeložit dvoučlenné kompozitum jako podstatné jméno spolu s přívlástkem neshodným rozvitým přívlástkem shodným posoudil překladatel jako

nejvhodnější v 5 případech, tzn. 0,5 %.

Např.: *Arbeitsmigration – migrace pracovních sil*

Budgetentlastung – odlehčení státního rozpočtu

Lebensbereiche – oblasti lidského života

7.1.7. Podstatné jméno + přívlástek shodný rozvitý příslovečným určením

Tato varianta vykazuje stejnou četnost užití jako varianta předcházející, bylo jí využito v 5 případech. Její podíl na překladu dvousložkových substantivních kompozit tvoří 0,5 %.

Např.: *Leistungsgesellschaft – společnost orientovaná na výkon*

LA21-Gemeinden – obce zúčastněné v LA21

7.1.8. Slovesná vazba

Četnost 0,5 %, tzn. užití v 5 případech, vykazuje také tato varianta.

Např.: *Entscheidungsmöglichkeiten – možnosti rozhodovat*

Gestaltungsmöglichkeiten – možnosti utvářet

7.1.9. Vedlejší věta

Pomocí užití vedlejší věty bylo německé kompozitum do českého jazyka přeloženo ve 4 případech, tzn. v 0,4 %.

Např.: *Wendegewinner – ti, kteří přeměnami získali*

Entscheiderkollektive – kolektivy těch, kteří rozhodují

7.1.10. Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný

Procentuální zastoupení této varianty činí pouze 0,3 %, v analyzovaných textech se daná varianta vyskytla pouze třikrát.

Např.: *Zwischenziele – krátkodobější dílčí cíle*

Wettbewerbsmarkt – konkurenční tržní prostředí

Následující tabulka uvádí souhrnné seřazení možných variant překladu dvoučlenných substantivních kompozit do českého jazyka, které byly užity při překladu analyzovaných textů.

Tabulka č. 2

Varianty překladu dvoučlenných kompozit a četnost jejich užití

	Četnost výskytu	Četnost výskytu v %
Podstatné jméno + přívlastek shodný	453	44,9 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný	247	24,48 %
Jednoslovný výraz	186	18,43 %
Kompozitum	63	6,24 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	31	3,07 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvíjený přívlastkem shodným	5	0,5 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvíjený příslovečným určením	5	0,5 %
Slovesná vazba	5	0,5 %
Vedlejší věta	4	0,4 %
Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný	3	0,3 %
Nepřeloženo	7	0,7 %

7.2. Substantivní kompozita tvořená třemi komponenty

Jak již bylo řečeno, substantivní kompozita tvořená třemi členy byla v textu zastoupená v nižší míře než kompozita tvořená dvěma členy. Pro jejich překlad bylo nalezeno 10 možných variant.

V analyzovaných textech se nevyskytl případ, kdy by pro německé tříčlenné kompozitum nebyl nalezen/použit ekvivalentní výraz či opis v českém jazyce.

V jednom případě bylo tříčlenné německé kompozitum přeloženo do českého jazyka kompozitem. Jedná se o následující výraz: „*Nachneuzeit*“ – „*postnovověk*“.

Obdobně jako u dvoučlenných kompozit převládá překlad pomocí podstatného jména ve spojení s přívlastkem shodným či neshodným. Mění se však procentuální zastoupení jednotlivých variant v textu. Podstatné jméno ve spojení s přívlastkem shodným tvoří u dvoučlenných substantivních kompozit 44,9 %, u tříčlenných 32,5 %. Podstatné jméno spolu s přívlastkem neshodným bylo při překladu dvoučlenných substantivních kompozit použito ve 24,48 %, při překladu tříčlenných kompozit ve 23,33 %.

U tříčlenných kompozit bývá při překladu do českého jazyka velmi často přívlastek neshodný dále rozvinut. Tuto tendenci lze dle mého názoru vysvětlit schopností komponentu diferenciovat zbylý výraz. Díky této vlastnosti je časté užití kompozita v německých odborných textech, neboť je využívána schopnost kompozit minimalizovat rozsah textu a uvést co nejširší výpověď na co nejmenším prostoru. Český jazyk jako jazyk cílový se snaží na tuto situaci reagovat právě rozvitím přívlastku shodného či neshodného.

Pravdivost teze, která stanovuje, že jsou v odborných textech více zastoupena kompozita s větvením levým nelze posoudit, neboť této skutečnosti nebyla během analýzy textů věnována pozornost a její ověření nebylo cílem tohoto výzkumu. V analyzovaných textech však byla nalezena kompozita s pravým i levým větvením.

Finanzausgleichsregelungen – *regulace finančního vyrovnání*

← *Finanzausgleich* + *Regelungen* → větvení levé

Mittel-Optimierungsmaschine – *nástroj optimalizace prostředků*

← *Mittel* + *Optimierungsmaschine*

→ větvení pravé

Na rozdíl od překladu dvoučlenných substantivních kompozit se v analyzovaných textech nevyskytly následující varianty:

- Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovecným určením
- Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný
- Slovesná vazba
- Vedlejší věta
- Varianta nepřeloženo

Naopak varianty překladu tříčlenných kompozit, které se u dvoučlenných substantivních kompozit neobjevily, jsou:

- Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným
- Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným
- Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný
- Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný

Níže jsou uvedeny jednotlivé varianty překladu tříčlenných kompozit seřazené podle četnosti výskytu v analyzovaných textech.

7.2.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný

Ačkoli se na první pohled může zdát přeložení kompozita tvořeného třemi členy pouze pomocí podstatného jména a přívlastku shodného za nedostačující, na základě provedené analýzy je nutné konstatovat, že tomu tak není.

Např. *Gesamtkapitalstock – celkový kapitál*

Nachkriegs-Epoche – poválečná epocha

Selbsthilfegruppen – samovýpomocné skupiny

Nicméně je nutné uvést, požaduje-li odborný styl a následně i odborný překlad co nejvyšší míru exaktnosti, že se vyskytla i kompozita, kde je využití této varianty méně vhodné.

Např.: *Wettbewerbsmarkt-Wirtschaft – konkurenční hospodářství*

„Eine freiheitlich-pluralistische Demokratie mit *Wettbewerbsmarkt-Wirtschaft* baut auf weitgehende Entscheidungs- und Gestaltungsmöglichkeit für die einzelnen Menschen, für dezentrale Institutionen, für Wirtschafts-Unternehmen und freie Vereinigungen.“⁴⁷

⁴⁷ Röneckl, H.: Globalisierung braucht zur Balance Regionalisierung Wegzeichen für eine menschenwürdige Gestaltung unseres neuen Europa. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion*

„Svobodná pluralitní demokracie s *konkurenčním hospodářstvím* je založena na dalekosáhlých možnostech rozhodování a utváření pro jednotlivce, pro decentrální instituce, hospodářské podniky a svobodné svazy.“⁴⁸

Vhodnější by dle mého názoru bylo přeložit dané kompozitum jako:

např.: *Wettbewerbsmarkt-Wirtschaft – konkurenční tržní hospodářství*

Wettbewerbsmarkt-Wirtschaft – tržní hospodářství

Důvodem pro tento názor je fakt, že se výraz tržní hospodářství používá v ekonomii více než výraz konkurenční hospodářství.

7.2.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný

Tato varianta je opět druhá nejčastější. Její podíl na překladu tříčlenných kompozit je 23,33 %, tzn., užitá byla ve 28 případech.

Např.: *Haftungsrechtsordnungen – řády ručení*

Planungszeitraum – období plánování

Bezirkshauptleute – představitelé okresů

7.2.3. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným

Oproti překladu dvoučlenných kompozit se při překladu tříčlenných kompozit podstatně zvýšilo užití varianty, při které dochází ke spojení podstatného jména a přívlastku neshodného, který je dále rozvitý přívlastkem shodným. U dvoučlenných kompozit tvořila tato varianta podíl 0,5 %, u kompozit tříčlenných 22,5 %.

Südböhen-Mitteleuropa. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 4.

⁴⁸ Röneckl, H.: Globalizace potřebuje k rovnováze regionalizaci. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 9.

Např.: *der Außenhandelsdelegierte* – delegát zahraničního obchodu

Fremdenverkehrskonzept – koncept cizineckého ruchu

Konsumentenpreisindex – index spotřebitelských cen

7.2.4. Podstatné jméno + přívlástek neshodný rozvitý dalším přívlástkem neshodným

Jak již bylo řečeno výše, tato varianta se při překladu dvoučlenných kompozit nevyskytla. U tříčlenných kompozit ji překladatel použil v 6,68 %, počet užití je tedy 8.

Např.: *Arbeitsmarktinstitutionen* – instituce trhu práce

Arbeitsmarktpolitik – politika trhu práce

Betriebsansiedlungs-Politik – politika usidlování podniků

7.2.5. Jednoslovný výraz

Četnost užití jednoslovného výrazu při překladu je 5,83 %, tedy nižší než u dvoučlenných kompozit, kde dosahovala hodnoty 18,43 %.

Např.: *Bürokauffrau* – obchodnice

Kreishauptmann – hejtman

Selbstwertgefühl – sebevědomí

7.2.6. Podstatné jméno + přívlástek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou

Např.: *Binnenmarkteffekte* – efekty na vnitřním trhu

Umweltinvestitionen – investice do životního prostředí

Ohnmachts-Erfahrungen – zkušenosti s bezmocí

7.2.7. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným

Např.: *Umweltpolitik – politika ochrany životního prostředí*

„Lokale Agenda 21“-Prozesse – procesy „Lokální Agendy 21“

7.2.8. Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný

Např.: *Bruttoinlandsprodukt – hrubý domácí produkt*

7.2.9. Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný

Např.: *Ziel-Mittel-Denken – zhodnocení prostředků a cíle*

V následující tabulce jsou uvedeny varianty překladu německých tříčlenných kompozit, které se v analyzovaných textech vyskytly.

Tabulka č. 3

Varianty překladu tříčlenných kompozit a četnost jejich užití

	Četnost výskytu	Četnost výskytu v %
Podstatné jméno + přívlastek shodný	39	32,5 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný	28	23,33 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	27	22,5 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným	8	6,67 %
Jednoslovný výraz	7	5,83 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	6	5 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	2	1,67 %
Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný	1	0,83 %
Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný	1	0,83 %
Kompozitum	1	0,83 %

7.3. Substantivní kompozita tvořená čtyřmi komponenty

Pro překlad německých substantivních kompozit do českého jazyka se vyskytly 3 varianty, které v případě překladu dvoučlenných a tříčlenných kompozit nebyly využity:

- Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný
- Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný, rozvitý dalším přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným
- Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou

Naopak zde provedená analýza neodhalila některé varianty, které se vyskytly u překladu dvoučlenných kompozit:

- Jednoslovný výraz
- Kompozitum
- Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou
- Slovesná vazba
- Vedlejší věta
- Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný

Taktéž se u překladu čtyřčlenných kompozit neobjevily následující varianty nalezené při překladu tříčlenných kompozit:

- Jednoslovný výraz
- Kompozitum
- Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou
- Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným
- Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný
- Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný

7.3.1. Podstatné jméno + přívlastek shodný

Při důsledném dodržování snahy o přesné vyjádření textu v cílovém jazyce se tato varianta jeví jako ne zcela vhodná pro překlad německých čtyřčlenných kompozit do českého jazyka, protože dochází k mírnému posunu obsahové stránky původního výrazu.

Např.: *Weltumweltkonferenz – celosvětová konference*

„Seinen Ursprung hat das Konzept der nachhaltigen Regionalentwicklung in der internationalen Umweltpolitik, wo es vor allem durch die *Weltumweltkonferenz* von Rio de Janeiro im Jahr 1992 praktische politische Bedeutung erlangt hat.“⁴⁹

„Svůj původ má tento koncept trvale udržitelného rozvoje v mezinárodní politice ochrany životního prostředí, praktický politický význam získal především díky *celosvětové konferenci* v Rio de Janeiro v roce 1992.“⁵⁰

Při překladu se zcela ztratila obsahová stránka komponentu *-Umwelt-*. Proto by bylo vhodnější dané kompozitum přeložit jako:

Weltumweltkonferenz – celosvětová konference o životním prostředí

7.3.2. Podstatné jméno + přívlastek neshodný

Na základě analyzovaných textů lze konstatovat, že u této varianty na rozdíl od varianty předešlé, nedocházelo k potlačení obsahové stránky překládaného výrazu.

Např.: *Standortvorteile – výhody stanoviště*

⁴⁹ Priewasser, R.: Nachhaltige Regionalentwicklung und deren Umsetzung in „Lokalen Agenda 21-Prozessen. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mittleuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 130.

⁵⁰ Priewasser, R.: Trvale udržitelný regionální rozvoj a jeho realizace v procesech „Lokální Agendy 21“. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 124.

7.3.3. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný

Varianta překladu substantivního kompozita pomocí podstatného jména ve spojení s přívlastkem shodným a neshodným nebyla při překladu kompozit se dvěma či třemi komponenty použita. V analyzovaných textech byla objevena celkem 3krát, četnost užití při překladu čtyřčlenných kompozit činí 16,67 %.

Např.: *EU-Landwirtschaftspolitik – zemědělská politika EU*

7.3.4. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným

Např.: *EU-Nettobeitragssatz – sazba příspěvků EU*

Na uvedeném příkladu je opět patrné, že dané kompozitum nebylo přeloženo doslovně. Význam komponentu *-netto-* se při překladu zcela ztratil. Jelikož se jedná o odborný text, nabízí se v tomto případě otázka, zda se „sazba příspěvků EU“ uvádí automaticky ve své čisté podobě, v důsledku čehož překládat tento komponent by bylo zbytečné. To ze své pozice nemohu posoudit.

7.3.5. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný, rozvitý dalším přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným

Např.: *Landesumweltprogramm – zemský program ochrany životního prostředí*

7.3.6. Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným

Např.: *Umweltgrundlagen – základy životního prostředí*

7.3.7. Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou

Např.: *Mehrfamilienwohnbaus – obytné domy pro více rodin*

7.3.8. Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovečným určením

Např.: *Publikberatungsnetzwerk – publikačně poradenská síť*

Tabulka č. 4 má za cíl shrnout varianty použité při překladu německých čtyřčlenných kompozit do českého jazyka:

Tabulka č. 4
Varianty překladu čtyřčlenných kompozit a četnost jejich užití

	Četnost výskytu	Četnost výskytu v %
Podstatné jméno + přívlastek shodný	3	16,67 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný	3	16,67 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný	3	16,67 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným	3	16,67 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný, rozvitý dalším přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	2	11,1 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	1	5,56 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	1	5,56 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovečným určením	1	5,56 %
Nepřeloženo	1	5,56 %

7.4. Substantivní kompozita tvořená pěti komponenty

Analýza textů odhalila pouze jedno pětičlenné substantivní kompozitum. Přeloženo bylo pomocí užití podstatného jména ve spojení s přívlastkem shodným a

neshodným vyjádřeným předložkovou vazbou:

EU-Umweltaktionsprogramm – akční program EU o ochraně životního prostředí

Tabulka č. 5

Variety překladu pětičlenných kompozit a četnost jejich užití

	Četnost výskytu	Četnost výskytu v %
Podstatné jméno + přívlástek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	1	100 %

Tabulka na následující straně uvádí shrnutí všech variant překladu německých substantivních kompozit, které byly na základě komparace textů během analýzy zjištěny, a četnost jejich užití. Data v tabulce variant nereflektují počet komponentů v kompozitech a lze je považovat pouze za názorná a nikoli univerzálně platná.

Tabulka č. 6

Varianty překladu substantivních kompozit bez ohledu na počet členů v kompozitu

Varianty překladu	Četnost výskytu	Četnost výskytu v %
Podstatné jméno + přívlastek shodný	495	43,12 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný	278	24,22 %
Jednoslovný výraz	193	16,81 %
Kompozitum	64	5,57 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	37	3,22 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným	33	2,87 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý dalším přívlastkem neshodným	11	0,96 %
Nepřeloženo	8	0,7 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný rozvitý příslovečným určením	6	0,52 %
Slovesná vazba	5	0,44 %
Vedlejší věta	4	0,35 %
Podstatné jméno + postupně rozvíjející přívlastek shodný	3	0,26 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný	3	0,26 %
Podstatné jméno + přívlastek neshodný rozvitý přívlastkem shodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	2	0,17 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný, rozvitý dalším přívlastkem neshodným, který je rozvitý přívlastkem shodným	2	0,17 %
Podstatné jméno + přívlastek shodný a neshodný vyjádřený předložkovou vazbou	2	0,17 %
Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek shodný	1	0,09 %
Podstatné jméno + několikanásobný přívlastek neshodný	1	0,09 %

Závěr

Hlavním cílem práce bylo na základě analýzy textů stanovit možné varianty překladu německých kompozit do českého jazyka a pokusit se o jejich systematizaci. Z teoretické části vyplývá, že mezi nejvíce zastoupená kompozita v německém jazyce patří kompozita nominální, především substantivní a (nahlíženo dle slovních druhů) patří substantivum mezi nejčastěji užívaný komponent ve slovtvorném procesu kompozice. Tato skutečnost se během analýzy textů potvrdila.

Z důvodu poměrné rozsáhlosti textů, které byly k analýze zvoleny, s cílem dosáhnout co nejvyšší přesnosti a reprezentativnosti zkoumaného materiálu a ve snaze o co nejvyšší přesnost výzkumu, byla analýza věnována právě pouze substantivním kompozitům.

Analýza jasně prokázala, že se k překladu substantivních německých kompozit do češtiny nejčastěji užívá podstatného jména ve spojení s přívlastkem shodným či neshodným. Tyto přívlastky mohou být dále rozvíjeny, popř. se vzrůstajícím počtem členů dochází k jejich vzájemné kombinaci. Univerzální překlad či pravidlo pro užití jednotlivých variant nelze na základě provedené analýzy stanovit. V případě pětičlenných kompozit nelze zjištěnou variantu překladu považovat za dostatečně reprezentativní pro vytvoření jakéhokoli závěru. Na základě zkoumaných textů lze taktéž konstatovat časté užití jednoslovného výrazu jako českého ekvivalentu pro německé kompozitum. V případě překladu odborného jazyka je dle mého názoru použití této varianty v mnoha případech nevhodné, neboť může dojít k potlačení exaktnosti. U překladu kompozit s více než dvěma členy taktéž dochází k nedůslednosti a obsahová stránka kompozita nebývá zcela vyjádřena.

Seznam použité literatury a zdrojů

Bibliografie:

Allgayer, F.: Beiträge der Europäischen Union für die Integrationsvorbereitung und Regionalentwicklung. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 98 - 102.

Allgayer, F.: Příspěvky Evropské unie k přípravě integrace a regionálnímu vývoji. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 93 - 96.

Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 1995.

Duden: *Die Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag, 2006.

Engelhardt, G., H.: Die Sicherung öffentlicher Güter und Dienste in Transformations-Ländern. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 103 - 113.

Engelhardt, G., H.: Zajištění veřejných statků a služeb v transformačních zemích. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 97 - 108.

Fluck, H. R.: *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. Tübingen/ Basel: A. Francke Verlag, 1996.

Knittlová D. a kol.: *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010.

Koller, W.: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg/ Wiesbaden:

Quelle & Meyer Verlag, 1992.

Kučiš V., Mikić P.: *Translatorik im Kontext der Kulturspezifik*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko Družstvo: Nonacom, 2004.

Leitl, Ch.: Das „Neue Europa“ braucht konkrete Taten und engagierte Menschen! In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 46 - 50.

Leitl, Ch.: „Nová Evropa“ potřebuje konkrétní činy a angažované lidi. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 46 - 50.

Nord, Ch.: *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1995.

Priewasser, R.: Nachhaltige Regionalentwicklung und deren Umsetzung in „Lokalen Agenda 21“-Prozessen. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 130 - 137.

Priewasser, R.: Trvale udržitelný regionální rozvoj a jeho realizace v procesech „Lokální Agendy 21“. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 124 - 131.

Ptáčnicková, V.: Explicitnost a český překlad německých odborných textů. In: *Riječ. Časopis za slavensku filologiju*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo, 2008, s. 7 – 16.

Ptáčnicková, V.: Odborný jazyk v rámci interkulturní komunikace. In: Jaklová, A.: *Komunikace – styl – text*. České Budějovice: Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, 2006, s. 207 – 210.

Ptáčnicková, V.: Possibilities and Limits of intercultural professional Communication. In: Plenković, M.: *Informatologia 2010*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2010, s. 48 – 53.

Ptáčnicková, V.: Problémy překladu německých kompozit v odborných textech. In: Kalivodová, E. et al.: *Tajemná translologie? Cesta k souvislostem textu a kultury*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2008, s. 146 – 158.

Ptáčnicková, V.: *Theorie und Praxis des Übersetzens unter besonderer Berücksichtigung der Übersetzung deutschsprachiger Fachtexte ins Tschechische*. Wien: Verlag & Literaturwerksstatt – Dr. Bruno Prowaznik, 2008.

Ptáčnicková, V.: Zu theoretischen Aspekten des Übersetzens und der Übersetzbarkeit. In: Plenković, M.: *Informatologia, Translation Science II*. Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2008, s. 122 – 131.

Röneckl, H.: Globalisierung braucht zur Balance Regionalisierung Wegzeichen für eine menschenwürdige Gestaltung unseres neuen Europa. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 1 – 14.

Röneckl, H.: Globalizace potřebuje k rovnováze regionalizaci. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 7 – 19.

Schneider, F.: Die bevorstehende EU-Erweiterung: positive und negative Integrationseffekte für (Ober-) Österreich aus volkswirtschaftlicher Sicht. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 93 - 97.

Schneider, F.: Nadcházející rozšíření Evropské unie: pozitivní a negativní jevy integrace pro Horní Rakousy a Rakousko z národohospodářského hlediska. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice:

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 88 - 92.

Stockinger, J.: Möglichkeiten der Requalifikation und Rehabilitation. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 220 - 221.

Stockinger, J.: Rekvalifikace a profesní rehabilitace na příkladu „Centra profesního vzdělávání a rehabilitace (BBRZ) Linec“. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 205 - 206.

Sturn R.: Bez hospodářství není života-ale život je víc než jen hospodářství. In: Röneckl, H., Machula T.: *Region budoucnosti, jižní Čechy-střední Evropa*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2004, s. 39 - 45.

Sturn R.: „Ohne Wirtschaft kein Leben-aber Leben ist mehr als nur Wirtschaft!“ Effizienz, Gemeinwohl, Umwelt als Koordinaten menschenwürdiger Wirtschaft. In: Röneckl, H., Machula T.: *Zukunftsregion Südböhmen-Mitteuropa*. České Budějovice/Budweis, Linz, Passau: Universitätsverlag Rudolf Trauner Linz, Verlag Josef Duschl Passau, 2004, s. 38 - 45.

Internetové stránky:

Deutsch-Tschechische Industrie- und Handelskammer,

<http://tschechien.ahk.de/landesinfo/deutsch-tschechische-beziehungen>, 19. 2. 2012

Duden online,

<http://www.duden.de>, 29. 3. 2012

Mnohojazyčná terminologická databáze IATE,

<http://iate.europea.eu/iatediff/SearchByQueryLoad.do?method=load>, 19. 2. 2012.